

Elokuvateorian aakkoset

HIETALA, Veijo. Tunteesta teesiin. Johdatusta klassiseen ja uuteen elokuva-teoriaan. Kirjastopalvelu, Helsinki 1994.

Veijo Hietalan *Tunteesta teesiin* täyttää tyhjiön, jota aloittelevat elokuvateorian opiskelijat ovat kironneet vuosikaudet. Hietalan kirja on suomenkielinen elokuvateorian perusteos, joka selvittää yksinkertaisella kielellä ja selkeästi elokuvateorian kehityksen. Kunpa olisikinkin saanut tällaisen kirjan käsiini siinä vaiheessa, kun takkusin kirjaviiden vieraskielisten opusten viidakossa ensi kertaa tustuessani audiovisuaalisen kulttuurin tutkimuksen teorioihin!

Jo takakansiteksti sanoo kirjan olevan "jokaiselle elokuvaharrastajalle ja -opiskelijalle tarkoitettu yleistajuinen johdatus elokuva- teorian historiaan ja nykypäivään". Tämän tavoitteen kirja täyttää hyvin. Kirjan nimen Hietala on lainannut Eisensteinin lausumasta, jonka mukaan vain elokuva voi edetä "kuvasta tunteeseen, tunteesta teesiin". Hietalan mukaan teesi tässä yhteydessä tarkoittaa älyllistä johtopäätöstä.

Hietala aloittaa "klassisesta" elokuva-teoriasta, jonka hän jakaa kahteen teoriaperinteeseen, formatiiviseen ja realistiseen. Mielenkiintoisinta tässä osuudessa ovat kirjoittajan huomiot myöhemmin ilmaantuneiden teorioiden yhtäläisyyksistä klassisiin teorioihin. Nämä yhtäläisyydet vaikuttavat ilmeisiltä huolimatta siitä, että uusi teoria on yleensä yrittänyt mitätöidä vanhempien arvon ja lähtökohdat. Hietala toteaa esimerkiksi, että Münsterbergin ajattelu tulee lähelle elokuvan uutta psykosemiotikkaa, ja että Balzsin käsitykset katsojan samastumisesta elokuvaan hipovat 1960-luvun jälkistrukturalistisia ideologiateorian ajatuksia. Kirjoittaja toteaa klassisen elokuva-

vateorian käsittelyn päätteeksi, että perinteinen jaottelu klassinen—moderni ei ehkä olekaan itsestään selvä. Hietala viittaa esimerkiksi Krackaueriin, jonka teoria hänen mielestään "esittelee käytännössä lacanilaisen elokuvateorian, yhden nykytutkimuksen valtavrann keskeiset katsojateesi".

Kirjan rakenne on selkeä, mutta jäsennys monimutkaistuu hieman loppua kohden, kun kirjoittaja etenee "klassisista" elokuvateorioista monimuotoisempien ja rönsvilevämpien teorioiden "uusien" elokuvateorioiden pariin.

Uuden teorian esittelyn kirjoittaja aloittaa semiotikasta ja sen kehityksestä. Jälkistrukturalismi ja varsinkin lacanilainen elokuva-teoria on esitelty tavalla, joka on helposti ymmärrettävä. Ymmärrettävyys tietysti tuo mukanaan yksinkertaisuksia: kirjoittaja toteaa itsekkin esipuheessaan, että "tällaisessa yleisesityksessä joudutaan ... tärkeitäkin teoriasuuntauksia käsittelemään tarpeettoman suppeasti." Näin käy esimerkiksi feministisen elokuvateorian kohdalla, jossa Hietala tyytyy esittelemään vain *Laura Mulvey*n artikkelin *Visual Pleasure and Narrative Cinema*, ja jättää *Mulvey*n myöhemmät aiheen kehittelyt yhden alaviitteen varaan. *Mulvey*n lisäksi kirjoittaja käyttää vain *Silverman*ia ja *Studlar*ia feminististä elokuvatutkimusta esitellessään.

Kontekstuaalisista teorioista puhuesaan kirjoittaja toteaa (s. 149), että sosiaalinen sukupuoli (gender) viittaa sekä naiseen että mieheen, ja että tämän käsityksen mukaan miehet ovat patriarkaalisesta järjestelmästä uhreja siinä kuin naisetkin. Kirjoittaja unohtaa kuitenkin mainita sen tärkeän seikan, että sosiaalinen sukupuoli on hierarkkinen, kontekstisidonnainen suhde, eikä siksi miehyyttä ja naiseutta ole mahdollista käyttää rinnakkaisena, tasa- arvoisena käsitteparina.

Suurempi ongelma kirjassa tulee vastaan kappaleessa "Elokuvan uudet kontekstit". Siinä kirjoittaja siirtyy *Cultural Studies* -suuntaukseen ja saman tien

täysin selittämättä ja perustelematta aikaakin puhua televisiosta. Hietala esittelee *Stuart Hall*in ajatukset tekstin kolmesta lukutavasta ja *John Fiske*n erittelyn televisiosarjasta *Hart to Hart*. Jonkinlaista perustelua siirtymälle jäin kaipaamaan, sillä elokuva ja televisio ovat kuitenkin melko tavalla erilaiset mediat. Nyt Hietala jättää kokonaan arvioimatta sen, miten kyseiset televisiota koskevat teorian soveltuvat elokuvan tutkimiseen.

Lisäksi Hietala näyttää ottavan annetun television lajityyppijaottelun, jossa romanssi on "naisellinen" ja seikkailu "miehinen". Hietala kirjoittaa mm. että "naisen arvomaailman korostumista voisi siis yhtä hyvin pitää ensisijaisena tuikintana *Fiske*n esittämän sovitellun tulkinnan asemesta" (s. 153). Tämän lauseen hän perustaa sille, että *Hart to Hart* on lajityyppisekoitus, jossa on sekä romanssia että seikkailua, ja sitä voidaan lukea perinteisten naisten lajityyppien (goottilaisen romaanin ja elokuvan) modeminä muunnelmana. Tällä ajatusketjulla kirjoittaja tulee pitäneeksi itsestään selvänä essentialistista yhteyttä "naisuuden" (tai "mieheyden") ja tiettyjen lajityyppien välillä. Ongelma olisi ansainnut edes alaviitteen kokoisen huomautuksen.

Kirjan tarkoituksen huomioon ottaen on ymmärrettävää, että kirjoittaja tyytyy lähes yksinomaan kuvailemaan teorioita. Lukijan kannalta mielenkiintoisempaa olisi kuitenkin ollut jonkinlainen arvio teorioiden käyttökelpoisuudesta. Nyt teksti on paikoin turhankin persoonaton. Tätä vaikutelmaa korostaa se, että kirja on kirjoitettu tyyliillä, josta kirjoittava minä on täysin häivytetty, lukuunottamatta esipuhetta. Näin ollen arviot, joita tekstissä esiintyy vaikuttavat yleisenä pideytyllä "totuuksilla", sen sijaan, että kirjoittaja ottaisi niistä vastuun.

Kirjan kieli on pääasiassa erittäin selkeää ja helpollukuista. Kirja on myös sen verran hyvin toimitettu, että kovin useita kielioppi- tai lyöntivirheitä ei tekstiin ole jäänyt. Pieni kiusallinen poikkeus on sana *Kaukoita*, joka on kirjoitettu väärin

(Kauko-Itä) läpi koko kirjan.

Hietala käyttää kirjassaan alaviitejärjestelmää, jossa jokaisen luvun lopussa on sitä koskevat viitteet. Järjestelmä on lukijan kannalta ongelmallinen, koska lähdeluetteloa ei ole. Siis löytääkseen jonkin teoksen nimen on lukijan löydettävä viite, jossa kyseinen teos esiintyi ensimmäisen kerran. Perusteellinen lähdeluettelo olisi palvellut "aloittelevaa elokuvateorian opiskelijaa tai harrastajaa" paremmin kuin käytetty viittaussjärjestelmä.

Katja Valaskivi

Rönsyilevä paketti journalismin tutkimusta

SANA, Elina (toim.). Tieto-opista mediapeliin. Journalismin tutkimuksen näkökulmia. WSOY, Juva 1995. 200 s.

Tieto-opista mediapeliin pohjautuu 1993 Yleisradion Radio- ja TV-instituutissa Ylen ja MTV:n toimittajille järjestettyyn luontosarjaan, jossa esitelmöivät kirjan artikkelien tekijät *Pertti Ahonen* (Semi-oottinen näkökulma audiovisuaalisuuteen), *Pertti Hemánus* (Opettaako journalistia Siperia vai tieto-oppi?), *Ullamaija Kivikuru* (Journalismin tutkimus), *Ilkka Niiniluoto* (Todellisuus — onko sitä?), *Kaarle Nordenstreng* (Median tehtävät yhteiskunnassa), *Robert G. Picard* (Talous ja audiovisuaaliset tiedotusvälineet), *Veikko Pietilä* (Tiedotusopin kehitys ja tila), *Martti Soramäki* (Viestintäpolitiikka) ja *Pertti Tiihonen* (Tutkimussuuntia ja -menetelmiä yleisö- ja vastaanottotutkimuksessa). Siis varsin kätevä tapa iskeä

kaksi kärpistä yhdellä iskulla ja koostaa esitelmät kirjan muodossa myös luentosarjan ulkopuoliselle yleisölle.

Kirjan toimittaja Elina Sana perusteli esitelmien saattamista kirjan muotoon sillä, etteivät journalistit kiireisessä toimitustyössään ehdi (vai olisiko kysymys sittenkin osaamisesta — HK) pohtia työnsä itsestäänselvyyskysymyksiä, jotka otetaan "annettuina". Voidaan siis sanoa, että journalistit tekevät työtään laput silmillään. Jos uutiset ja muut jutut eri välineissä toistavat aihevalinnoissaan ja käsitteilytavoissaan toisiaan, johtuu se varmaankin tällaisesta yhteisestä muotista.

Niiniluoto toteaa artikkelinsa alussa, että "perustavaa laatua olevilla filosofisilla opeilla on erittäin merkittäviä seurauksia journalismin käytännön työn kannalta". Se, että journalistit todella alkaisivat tarkemmin filosofisesta näkökulmasta miettiä, miten he itse asiassa tekevät jokapäivästä työtään tuskin on mahdollista ainakaan valtaviirtajournalismissa, jota säätelevät markkinatalouden tehokkuusvaatimukset, so. mahdollisimman paljon mahdollisimman vähällä vaivalla.

On kuitenkin vaikea äkkiseltään arvioida, missä määrin *Tieto-opista mediapeliin* kuluu journalistien käsissä. Kysymyksessä ovat nimittäin aihealueisiinsa perehtyneiden kirjoittajien tieteelliset pohdinnat, jotka saattavat paikka paikoin vaikuttaa vaikeaselkoisilta ja etäisiltä, vaikka kirjoittajat tuntuvatkin selvästi pyrkineen esityksissään selkeyteen. Joka tapauksessa journalismin tutkimukseen liittyvää suomalaista kirjallisuutta on — muun muassa tieteenalan nuoruudesta ja suhteellisen vähäisestä tutkimuksesta johtuen — ilmestynyt niin vähän, että jokainen uusi teos on aina tervetullut joukkoon.

Tällaisten kokoomateosten vaarana kuitenkin on, että artikkelien kirjoittajat toimivat liian itsenäisesti eikä kokonaisuudesta synny riittävän kiinteää.

Tieto-opista mediapeliin -kirjassa pitäisi olla kysymys journalismin tutkimuksesta, mutta kaikki artikkelit eivät journalismia käsittele, vaan kirjan sisältö laajenee

selvästi joukkoviestinnän ja edelleen tätä laajemman viestinnän kysymyksiin. Tällainen raja-aidoista vähemmän välittävä kokonaisuus antaa viestinnän tutkimuksen nykytilasta tietenkin laajemman kokonaiskuvan, mutta samalla menetetään sitä journalismin tutkimuksen laajempaa ja syvällisempää pohdiskelua, jota ainakin itse jäin tästä kirjasta kaipaamaan.

Journalismin tutkimuskirjallisuuden paha puute saattaa olla heijastusta myös journalismin vähäisyydestä mediassa. Kivikuru arvioikin omassa artikkelissaan, että "puhdasta" journalismia on joukkoviestinnän sisällöistä ehkä vain 10-15 prosenttia, vaikka journalismi on joukkoviestinnän lippulaiva, jonka perusteella ala on asemansa ja useimmat etunsa saanut. Journalismia pidetään hänen mukaansa teollistuneissa yhteiskunnissa yleensä demokratian vahtikoirana ja kansalaisyhteiskunnan kasvualueena. Aihealueiden rönsyilyn ohella teoksen kiinteyttä häiritsevät jossain määrin myös kirjoittajien tyylierot. Nämä ilmeisestikin johtuvat siitä, että artikkelit pohjautuvat luentoihin, jotka taas ovat aina esittäjänä näköisiä. Esimerkiksi siinä missä Hermanus keskustelunomaisesti pohtii journalismin totuusarvoja, kysyy asioita itseltään ääneen, naulaa väliin teesejään ja värittää puhettaan kaskuilla, Soramäen käsittelytapa viestintäpolitiikan kirjoituksessaan muistuttaa enemmänkin komiteanmietintöä tai Euroopan Unionin direktiivitekstejä. Artikkelien muodolliset erot eivät tietenkään tarkoita sisällöllisiä puutteita. Elina Sanan saatesanojen mukaan idea luentojen julkaisemista kirjana syntyi niiden pitämisen jälkeen. Vastaavanaisten kirjakoosteiden varalta olisikin syytä miettiä, missä määrin erityylisten luennoitsijoiden pitämien esitelmien muotopuolta voitaisiin yhdenmuukaistaa jo ennen luentojen esittämistä niin, että jälkeempäin julkaistavat tekstit istuisivat myös kirjana.

Heikki Kuutti